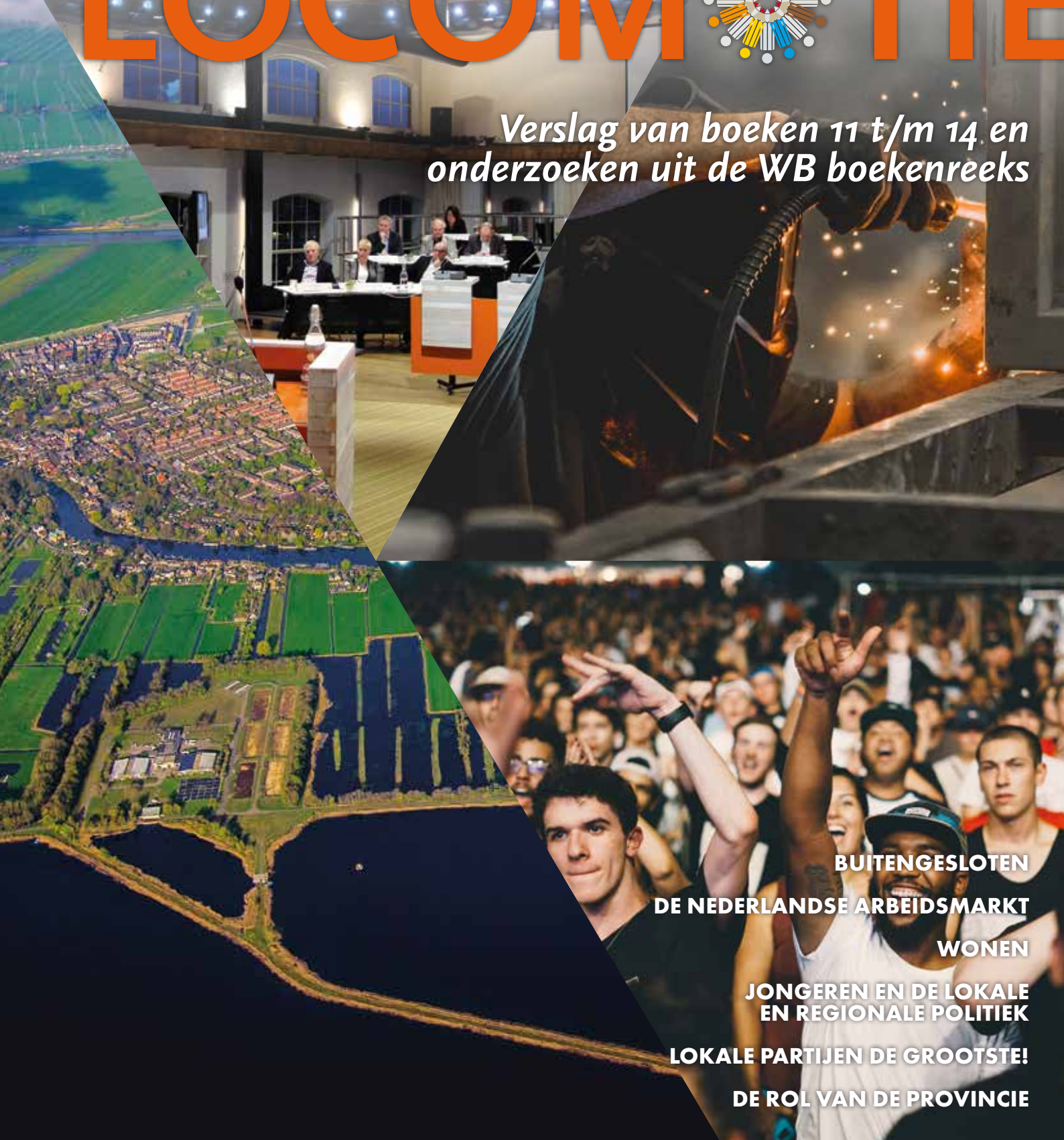

Jaarlijks Magazine Wetenschappelijk Bureau Onafhankelijke Politiek Nederland

LOCOMOTIE

*Verslag van boeken 11 t/m 14 en
onderzoeken uit de WB boekenreeks*

BUITENGESLOTEN

DE NEDERLANDSE ARBEIDSMARKT

WONEN

**JONGEREN EN DE LOKALE
EN REGIONALE POLITIEK**

LOKALE PARTIJEN DE GROOTSTE!

DE ROL VAN DE PROVINCIE

**ONAFHANKELIJKE
POLITIEK NEDERLAND**
Wetenschappelijk Bureau

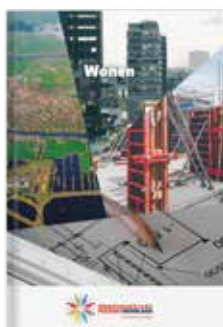
81

december 2022

Inhoudsopgave

3 Voorzitter Wetenschappelijk Bureau
OPNL wil kennis delen om
onafhankelijke politiek (nog)
sterker te maken	19 WB Boekenreeks nummer 14
"Van drempel naar daad"
Jongeren en de lokale en
regionale politiek
7 WB Boekenreeks nummer 11
Buitengesloten	24 Verkiezingen 2022
Lokale partijen de grootste!
10 WB Boekenreeks nummer 12
Wonen	26 Rapport Kieswijzer
De rol van de provincie
13 WB Boekenreeks nummer 13
De Nederlandse Arbeidsmarkt	

Colofon

Uitgever

Locomotie is een uitgave van het
Wetenschappelijk Bureau
Onafhankelijke Politiek Nederland
(OPNL).

Redactieraad

Bestuur Wetenschappelijk Bureau OPNL

Hoofdredacteur

Chris Tiekstra

Fotografie

Amrut Sijbolts
Studio Cyril
T-Force
OPNL archief e.a.

Vormgeving

T-Force Communicatieburo

Drukwerk

Drukkerij Roelofs

Oplage

4.000 exemplaren

Redactieadres

info@opnl.nl of
06 - 53 25 98 97

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

© Wetenschappelijk Bureau OPNL.
December 2022.

OPNL wil kennis delen om onafhankelijke politiek (nog) sterker te maken

John van Gorp is voorzitter van het Wetenschappelijk Bureau van Onafhankelijke Politiek Nederland. In die functie stuurt hij wetenschappelijke onderzoeken aan en zorgt hij voor vertaling naar handzame boekjes, de zogenaamde WB Boekenreeks.

“Het gaat er bij de boekenreeks vooral om dat wij de vaak ingewikkelde wetenschappelijke benadering van onderzoeken kunnen vertalen naar begrijpelijke, leesbare informatie die bestemd is voor onze lokale politici. Zie het als een manier om hen te voorzien van extra informatie en daarmee een voorsprong te geven op collega's van andere partijen”, aldus de voorzitter.

John van Gorp

“Wij zijn eind 2020 op het idee gekomen om voor actuele onderwerpen die vanuit onze achterban naar voren kwamen een onderzoek uit te laten voeren. Doel is om het onderwerp zo breed mogelijk te bezien, op wetenschappelijke dus onafhankelijke wijze. Dat blijkt in de praktijk goed te lukken. Het eerste boekje werd in maart 2021 uitgegeven. De WB boekenreeks laat ook zien welke onderwerpen op welk moment actueel waren binnen de Nederlandse politiek.”

John van Gorp vervolgt: “Vorig jaar, eind 2021 verscheen Locomotie 79 met daarin een beschrijving van de eerste tien boekwerkjes die zijn verschenen. In deze Locomotie worden de vier wetenschappelijke onderzoeken die tot boekjes zijn verwerkt in 2022 beschreven. Daarnaast waren er dit jaar

Alle verschenen boekjes zijn na te lezen op de OPNL website, achter de inlog.

Indien u een (extra) exemplaar van een bepaald nummer wenst te ontvangen kunt u dat navragen bij het bestuur van uw provinciale partij. Lukt dat niet dan kunt u contact opnemen met de OPNL coördinator via info@opnl.nl.

Helaas zijn enkele nummers al niet meer leverbaar.

nog twee onderzoeken die op een andere wijze met onze achterban zijn gedeeld.”

Beperkt

De boekjes in de WB Boekenreeks worden in een beperkte oplage gedrukt en vervolgens verdeeld onder de platformleden. Daarnaast staan de boekjes online op de OPNL website, bewust achter de inlog. De waardevolle informatie uit de boekjes is daarmee uitsluitend toegankelijk voor de aangesloten provinciale en lokale partijen.

“Ieder platformlid ontvangt een aantal boekjes”, vervolgt de voorzitter. “Die kunnen zij verdelen onder de bij hun partij aangesloten lokale partijen. Daarmee zijn er elk jaar een aantal contactmomenten en laat de provinciale partij zien dat het lidmaatschap voor de lokale partijen diverse voordelen biedt.”

“Maar de boekjes worden ook ingezet om potentiële nieuwe leden over te halen om zich aan te sluiten bij het provinciale platformlid en de grote OPNL familie. Je laat door de actuele boekjes zien dat OPNL, via het Wetenschappelijk Bureau, iets extra's kan bieden. Want het vergaren van informatie is belangrijke voor elke politicus, ook in gemeenteland.”

Alle onderzoeken worden uitgevoerd door gerenommeerde onderzoeksinstituten. Dat is een bewuste keuze volgens de voorzitter. “De OPNL achterban is vrij breed. Niet voor niets is een van onze uitgangspunten ‘eenheid in verscheidenheid’. Dat wil zeggen dat niet altijd iedereen op exact dezelfde lijn zit.

Wat heet, binnen het platform lopen de meningen en opvattingen soms behoorlijk uiteen. Dat betekent voor ons, als bestuur van het Wetenschappelijk Bureau, dat wij alle wetenschappelijke onderzoeken bij het best passende onderzoeksbureau neerleggen. Zij zorgen voor een volledig onafhankelijk onderzoek dat de basis vormt voor het volgende exemplaar in de WB Boekenreeks.”

“De onderzoekers zijn vrij in de uitvoering van hun onderzoek, maar ze worden vooraf wel gewezen op de gewenste presentatievorm. De WB boekenreeks is niet politiek gekleurd, maar juist heel inhoudelijk van aard. Dat is ook nodig om boekjes uit te kunnen geven die voor iedereen bruikbaar zijn. De informatie helpt bij de definitieve meningsvorming van de politici, zonder hen een bepaalde richting op te duwen.”

Meer

“Naast de boekjes laten wij elk jaar ook enkele onderzoeken uitvoeren die niet in boekvorm verschijnen. Dit jaar zijn er twee van dergelijke onderzoeken uitgevoerd. De eerste ging

over het aantal raadsleden en wethouders van onafhankelijke huize die na de verkiezingen van maart in de raden en colleges zijn komen te zitten. De uitkomsten van dit onderzoek lenen zich niet voor een boek, maar zijn per mail met de platformleden gedeeld. In deze Locomotie besteden wij aandacht aan dit onderzoek.”

“Een tweede onderzoek is in opdracht gegeven bij Kieskompas. Wij wilden, na vragen vanuit de achterban, graag een onafhankelijke beschrijving van de gebieden waarin de provincie een rol speelt. Naar aanleiding van dit onderzoek zijn enkele brochures gemaakt met een uitvoerige beschrijving, bestemd voor de kandidaat Statenleden. Misschien nog wel belangrijker is dat er ook een populaire samenvatting gemaakt is van een enkel A4'tje. Dit kan worden uitgedeeld tijdens de campagne om direct duidelijk te maken over welke onderwerpen de provincie gaat, maar ook waar de provincie niets over te zeggen heeft. Ook dit onderzoek en de uitwerkingen zijn minder geschikt voor een boekje. De uitkomsten staan uiteraard wel in deze Locomotie”, aldus voorzitter Van Gorp.

Bestuur WB

John van Gorp *Voorzitter*
johnvangorp@opnl.nl

Walter Lennertz *Secretaris*
walterlennertz@opnl.nl

Mark Faasse *Penningmeester*
markfaasse@opnl.nl

Durk Stoker *Bestuurslid*
durkstoker@opnl.nl

John Uffels *Bestuurslid*
johnuffels@opnl.nl

Amrut Sijbolts *Bestuurslid*
amrutsijbolts@opnl.nl

Ed Goossens *Bestuurslid*
edgoossens@opnl.nl

WB Boekenreeks

1. De Ondersteuningsbehoefte van Lokale Onafhankelijke Partijen
Maart 2021, Necker van Naem
2. Best Practices Burgerparticipatie, Inspiratie voor lokale politici
Maart 2021, Platform31
3. De Rol van ons Water in de Lokale Politiek, een handreiking
April 2021, Klimaatverbond Nederland
4. Best Practices Verkiezingscampagnes, Inspiratie voor lokale politici
April 2021, Platform31
5. Expert Opinie Windenergie
Juni 2021, ECHT regie in transitie
6. Expert Opinie Zonne-energie
Juni 2021, ECHT regie in transitie
7. Expert Opinie Waterstof
Juni 2021, ECHT regie in transitie
8. Expert Opinie Omgevingswet
Juni 2021, ECHT regie in transitie
9. Basisinkomen
Juli 2021, Vereniging Basisinkomen
10. Ondersteuningsbehoefte in aanloop naar gemeenteraadsverkiezingen
September 2021, Tilburg University
11. Buitengesloten
November 2021, Avans Hogeschool
12. Wonen
Februari 2022, ECHT regie in transitie
13. De Nederlandse Arbeidsmarkt
Augustus 2022, Panteia
14. Van drempel naar daad
*Jongeren en de lokale en regionale politiek
December 2022, Avans Hogeschool*

Diverse onderzoeken

- **Onderzoek overzicht onafhankelijke politici na verkiezingen**
Augustus 2022, Suzanne Copini
- **Onderzoek naar De Rol van de Provincie**
Oktober 2022, Kieskompas

OPNL TV SPOTS & PODCASTS

Bekijk een beluister ze op OPNL.nl

Lokaal Brabant en
Lokaal-Limburg

Partij voor Zeeland en
Lokale Partijen Gelderland

Sterk Lokaal Drenthe en
Provinciaal Belang Fryslân

Sterk Lokaal Flevoland en
Groninger Belang

U26 Gemeenten en
Onafhankelijke Politiek Noord-
Holland

WWW.OPNL.NL

Buitengesloten

Binnen de diverse provinciale partijen is regelmatig de discussie te horen over onafhankelijke partijen die in hun gemeente de meeste zetels in de raad bezetten, maar niet in het college van burgemeester en wethouders terecht weten te komen. Sommige vermoeden kwade opzet vanuit de landelijke partijen richting de onafhankelijke politiek. Anderen zien dat dit ook met andere partijen gebeurt.

Tijd voor het WB bestuur om deze vermoedens op wetenschappelijke wijze te laten onderzoeken. De opdracht is medio 2021 aan Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid gegeven, zodat het boekwerkje tijdig voor de verkiezingen van maart 2022 gereed zou zijn. Dat is gelukt, deze uitgave is van november 2021.

De onderzoeker is Julien van Ostaaijen, als lector recht en veiligheid verbonden aan Avans Hogeschool en als universitair docent Bestuurskunde verbonden aan Tilburg University. In het verleden heeft hij veel onderzoek gedaan naar lokaal bestuur en lokale partijen. Aan dit onderzoek werkten verder mee Liesbeth Collignon-Van den Munckhof, Sharise Eski, Ellen van den Kieboom-Bolluyt, Joelle van der Laan, Joëlle de Rover. Met medewerking van Steven van den Oord en Robin van Halderen.

Onderzoeksvraag

Is het waar dat de grootste lokale politieke partij niet altijd in het college belandt en wat kunnen partijen daaraan doen?

Het is enerzijds een onderzoek naar de vraag of en waarom lokale partijen buiten het college worden gehouden, anderzijds moet het onderzoek antwoord geven op de vraag wat lokale partijen daaraan kunnen doen.

“Buitengesloten” is een uitgave van het Wetenschappelijk Bureau van Onafhankelijke Politiek Nederland (OPNL) in samenwerking met het Kennispunt Lokale Politieke Partijen.

Voorwoord

Bij de collegevorming na gemeenteraadsverkiezingen komt de grootste partij niet altijd aan bod. Dat is het gevoel bij een aantal politici. Een gevoel dat wordt versterkt door enkele spraakmakende voorbeelden, denk aan Leefbaar Rotterdam in 2018.

Daarbij ontstaat soms het gevoel dat deze ‘buitsluiting’ vooral lokale partijen treft. Hoog tijd voor een onafhankelijk onderzoek naar buitensluiting bij collegevorming.

Het Wetenschappelijk Bureau van Onafhankelijke Politiek Nederland heeft samen met Kennispunt lokale politieke partijen opdracht gegeven aan Julien van Ostaaijen van Avans Hogeschool om dit fenomeen te onderzoeken. Dit boekwerkje geeft de opzet en uitkomsten van dat onderzoek weer.

Tabel 1. Redenen voor het niet meedoen en/of buitensluiten van politieke partijen.

Hoofdrede voor uitsluiting	Argumenten
Gebrek aan ervaring	▪ Mogelijk gebrek aan politieke of bestuurlijke ervaring. ▪ Onbekend maakt onbemind.
Inhoudelijke verschillen	▪ Samenwerking met een inhoudelijk te afwijkende partij betekent (te) veel compromissen. ▪ Te grote inhoudelijke verschillen leiden mogelijk sneller tot een coalitiebreuk.
Persoonlijke en/of politieke verhoudingen	▪ Onbetrouwbare coalitiepartner door eerdere politieke beslissingen of uitspraken van de partij(leider). ▪ Te grote verschillen in stijl of cultuur. ▪ De partij heeft een antipolitieke en/of populistische houding.

Samenvatting

In 2018 werd in achttien gemeenten een lokale partij de grootste partij, maar belandde na de coalitieonderhandelingen niet in de coalitie. Wat is daar de reden van? Licht het aan de (lokale) partijen zelf? Speelt onervarenheid een rol, zijn de inhoudelijke verschillen te groot of ligt het aan verstoorde politieke en/of persoonlijke verhoudingen?

In dit onderzoek analyseren we in hoeverre deze lokale partijen worden buitengesloten van coalitieonderhandelingen, wat daarvan de reden is en hoe dergelijk buitensluiten in de toekomst kan worden voorkomen.

Buitsluiten in lokale politiek

In dit onderzoek hebben we buitensluiten gedefinieerd als: ‘het niet mee mogen doen aan de coalitieonderhandeling en/of niet worden uitgenodigd voor onderhandelingen’.

Dat bleek een beperkte definitie. Soms vinden er namelijk wel enkele gesprekken plaats, maar lijkt er desalniettemin een vooropgezet plan in werking te treden om een bepaalde partij buitenspel te zetten.

Door de snelheid van de besluitvorming in combinatie met een vaak gezamenlijke actie van andere partijen en interviews met betrokkenen kunnen we met een grote mate van zekerheid constateren dat in minstens negen van de achttien gemeenten waar een lokale partij (uiteindelijk) niet aan de coalitie meedeed, dit al voor de verkiezingen zo is afgesproken.

In de overige gemeenten is dat niet het geval of is het niet duidelijk in hoeverre er serieus met alle partijen is gesproken. Daar is het vaak woord tegen woord.

De partij die wordt buitengesloten meent dat ze nooit als serieuze kandidaat is overwogen. De buitensluitende partijen menen dat de partij zichzelf door eigen toedoen buitenspel heeft gezet, bijvoorbeeld door onvoldoende samenwerking, te weinig compromisbereidheid of al te uitgesproken oppositievoeren.

Grootste lokale partijen

Het beeld dat lokale partijen worden buitengesloten, wordt wellicht door enkele spraakmakende casussen uit 2018 bepaald. Denk aan Leefbaar Rotterdam, in aantal stemmen de grootste lokale partij in Nederland.

Of denk aan de Lijst Smolders Tilburg, de partij van Hans Smolders, oud-chauffeur van Pim Fortuyn en van 2002 tot 2003 lid van de Tweede Kamer voor de LPF. Hij zag zijn zetelaantal in de Tilburgse gemeenteraad verdubbelen, maar bleef uiteindelijk toch in de oppositie.

Ook Echt voor Barendrecht spreekt in dat opzicht tot de verbeelding. De partij wist na vier jaar besturen bijna de absolute meerderheid te behalen waarna de zes andere partijen in de gemeenteraad samen een coalitie vormden om Echt voor Barendrecht in de oppositie te zetten. In absolute termen doet de grootste lokale partij vaker niet aan een coalitie mee dan de grootste landelijke partij.

Tabel 3. Aantal keer dat een partij de grootste partij is en het aantal keer dat partijen niet aan de (eerste) coalitie meededen (www.verkiezingsuitslagen.nl).

Partij	In hoeveel gemeenten de grootste	In hoeveel gemeenten niet in coalitie (absoluut)	In hoeveel gemeenten niet in coalitie (%)
Lokale partij	168	18	11%
Landelijke partij	167	12	7%
CDA	66	9	14%
VVD	46	0	0%
GroenLinks	13	0	0%
CU	12	0	0%
SGP	12	1	8%
PvdA	5	0	0%
CU-SGP	5	0	0%
SP	5	2	40%
D66	3	0	0%
Totaal	335	30	9%

Meer precies: sinds 2002 is het 97 keer voorgekomen dat de grootste lokale partij niet aan de coalitie meedeed en 54 keer dat de grootste lokale afdeling van een landelijke partij niet meedeed. Dit is echter het resultaat van vijf verkiezingen opgeteld. Wanneer we de cijfers per jaar bekijken en afzetten tegen het aantal gemeenten waar respectievelijk lokale partijen en lokale afdelingen het grootst zijn, zijn de verschillen beperkter.

Dan blijkt dat in 2018 de grootste lokale partijen in 11% van gemeenten waar zij de grootste zijn, niet meedoen, tegenover 7% voor wat betreft de lokale afdelingen. De redenen om bepaalde partijen buiten te sluiten, hebben bovendien doorgaans te maken met persoonlijke en politieke verhoudingen en niet zozeer omdat het een lokale partij betreft.

Verstoorde verhoudingen

Persoonlijke en politieke verhoudingen vormen de belangrijkste reden dat de grootste partij niet in de coalitie terecht komt. In vijftien van de achttien gemeenten waar de grootste lokale partij niet meedoet, is er sprake van tenminste enige mate van verstoorde verhoudingen. In dertien ervan kan het ook als belangrijkste reden worden gezien waarom de grootste lokale partij niet aan de coalitie meedoet. Dat kunnen recent verstoorde verhoudingen zijn, daterend uit de periode 2014-2018. Dat zien we terug bij de grootste partijen die toen collegeverantwoordelijkheid droegen. Het kan dan gaan over personen, bijvoorbeeld wethouders die niet goed samenwerken, al dan niet versterkt door onenigheid over bepaalde dossiers. De reden kan ook meer met politieke stijl te maken hebben. Dan gaat het om bepaalde personen die afkeer opwekken door hun politieke gedrag en/of het stevig oppositievoeren, soms zelfs coalitiepartijen die zich volgens hun coalitiepartners als oppositiepartij gedragen. Daarnaast is er nog oud zeer wat verder teruggaat. Dat kan dan gaan over het passeren van een bepaalde partij in een eerdere coalitieformatie wat nog niet verwerkt is of het stem- of draaigedrag rondom een belangrijk dossier.

Aanbevelingen

Voor (lokale) partijen die in 2022 of later willen voorkomen dat ze, tegen hun wil, buiten de coalitie komen te staan of zelfs van onderhandelingen worden buitengesloten, formuleren we op basis van dit onderzoek een aantal aanbevelingen.

Investeer in relaties

Dat persoonlijke relaties voorafgaand aan de verkiezing voor een belangrijk deel bepalen hoe de coalitie er na de verkiezing uitziet, betekent dat de coalitievorming van 2018 op zijn laatst al de dag na de verkiezing van 2014 begint.

Wees daarom proactief en zorg dat partij- en raadsleden tijdig, liefst al jaren voor de verkiezing, investeren in goede relaties met (sleutelfiguren van) andere partijen. Dat kan binnen, maar vooral buiten de raadszaal.

Denk vervolgens ook als partij strategisch na over de houding richting andere partijen. Sommige lokale partijen, niet alleen in de oppositie, zijn bedreven in tegenstellingen tussen henzelf en de andere partijen benoemen en uitvergrooten. Die stijl en kritiek slaat in veel gevallen aan bij de kiezers. Maar de overige partijen die in de gemeenteraad worden gekozen, willen van de (grootste) lokale partij doorgaans vooral de indruk krijgen dat het een goede en betrouwbare coalitiepartner is of zal zijn. Als (lokale) partij zul je daarom een balans moeten vinden tussen een stijl van afzetten tegen andere partijen om de verkiezingen te winnen en investeren in goede relaties met andere partijen, om de onderhandelingen niet te verliezen.

Waak voor hoogmoed

In veruit de meeste gevallen liggen verstoorde politieke en/of persoonlijke verhoudingen aan de basis van het niet meedoen en uitsluiten. Partijen onderschatten de impact die andere partijen ondervinden van een keer niet aan een coalitie te hebben kunnen meedoen of op een belangrijk dossier geen steun te hebben ontvangen. Heb daar als partij aandacht voor.

Leg geschillen zoveel mogelijk bij en stel je bescheiden op in de (in)formatie. Ook als grootste partij heb je coalitiepartners nodig. Een houding van 'we zullen eens kijken wie bij ons mag aansluiten' wekt onnodig onvrede op en kan leiden tot het buitengesloten worden van coalitiedeelname.

Alert en proactief

Laat je niet verrassen door de snelheid van de onderhandelingen. Als partij dien je daags na de verkiezingen de omslag te maken van het benadrukken van verschillen naar het zoeken van samenwerking. Maak daarom ruimschoots voorafgaand aan de verkiezing afspraken over hoe je dat, samen met andere partijen, wilt gaan doen.

Wees daarnaast niet naïef en besef dat sommige partijen na de verkiezingen wellicht om uiteenlopende redenen van die afspraken proberen af te wijken. Denk na over het al dan niet aanstellen van een (externe) informateur. Een externe informateur is geen garantie op het voorkomen van buitensluiten, maar een door alle partijen als objectief ervaren informateur kan daar mogelijk wel aan bijdragen.

Titel

Buitengesloten

Waarom de grootste lokale partij niet altijd in het college belandt en wat partijen daaraan kunnen doen

Nummer 11

Aanvrager

Wetenschappelijk Bureau OPNL

Onderzoeksvraag

Klopt het dat vooral lokale partijen worden uitgesloten bij collegevorming?

Onderzoeksbureau

Avans Hogeschool - Expertisecentrum Veiligheid

Publicatie

November 2021

avans
hogeschool

Het onderwerp 'Wonen' staat al geruime tijd op de politieke agenda. Om gedegen over de problematiek op de woningmarkt mee te kunnen discussiëren is voldoende achtergrondinformatie beschikbaar. Maar waar vind je dat?

Het Wetenschappelijk Bureau OPNL heeft daarom opdracht gegeven aan een onafhankelijk onderzoeksbureau om zoveel mogelijk relevante informatie over de problematieken op de woningmarkt te verzamelen en in begrijpelijke taal beschikbaar te maken. Vervolgens is die informatie verwerkt in boekje nummer 12 uit de WB Boekenreeks.

Het boekje is bedoeld voor onafhankelijke politici, als handvat om hun kennis en ervaring verder te vergroten en om zich optimaal voor te kunnen bereiden op politieke discussie over het onderwerp 'wonen'.

De opdracht is eind 2021 aan ECHT gegeven. ECHT is een transitiebureau dat kennis, ervaring, vaardigheden en netwerk inzet voor bedrijven, onderwijs en overheid om de energietransitie te versnellen. ECHT werkt aan de versnelling van de energietransitie met een positieve, evenwichtige en resultaatgerichte aanpak met aandacht voor mens, samenleving en onze omgeving. Het boekje is in februari 2022 verschenen.

Onderzoeksvraag

Hoe staat het met de huidige woningmarkt, wat zijn de plannen voor de komende periode en welke externe thema's spelen een rol bij het behalen van de woningbouwopgave?

Samenvatting en conclusie

Met het huidig woningtekort van 279.000 woningen en de geprognoseerde bevolkingsgroei heeft Nederland een flinke woningbouwopgave. De politiek is het erover eens dat er tot en met 2035 netto 989.000 woningen moeten worden toegevoegd aan de woningvoorraad. Dit betekent dat er bruto meer woningen moeten worden bijgebouwd, omdat er ook woningen worden gesloopt of onttrokken.

De doelstelling komt neer op een bouwopgave van gemiddeld 75.000 woningen per jaar tot 2035. Voor de jaren 2020-2024 ligt het aantal te bouwen woningen hoger, namelijk op 95.000 woningen per jaar. Echter er zijn in 2020 maar 70.000 woningen bijgebouwd en dit is te weinig.

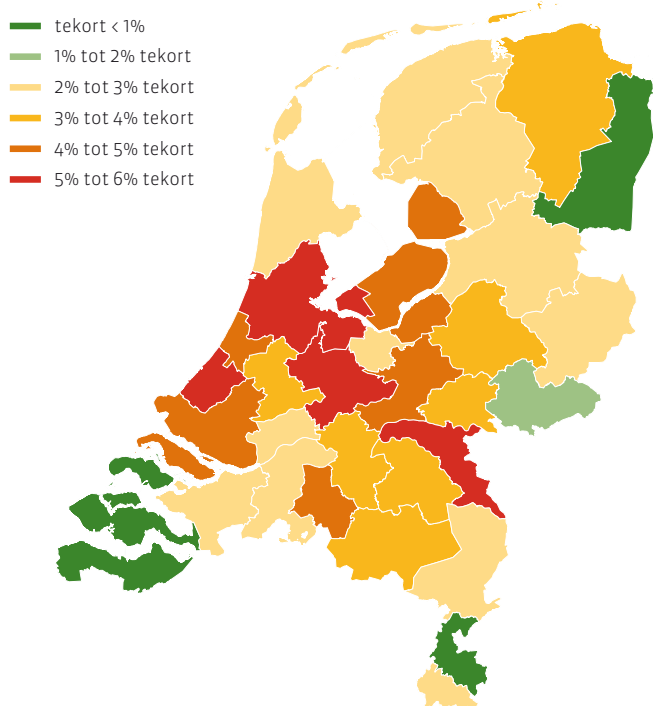
Dit komt omdat de afgelopen jaren de woningbouwopgave groter en complexer is geworden onder andere door toenemende concurrentie met andere ruimteclaims en een sterker accent op duurzaamheid. Ook heeft de woningmarkt te maken met vertragende factoren zoals de stikstofproblematiek, maar ook andere factoren zoals corona werken op dit moment vertragend voor de woningbouw.

Om aan de woningopgave te voldoen is de Nationale Woonagenda opgesteld waarin ambities zijn opgenomen om de knelpunten op de Nederlandse woningmarkt op te lossen. Op dit moment gebruikt het Rijk verschillende middelen om de ambities met betrekking tot de woningbouwopgave te verwezenlijken. Zo zijn er 14 grootschalige woningbouwgebieden aangewezen en lopen er investeringstrajecten zoals de woningbouwimpuls om meer betaalbare woningen sneller te bouwen. Om de woningbouwopgave te realiseren zijn er verschillende middelen en beleidsinstrumenten opgesteld om de toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van woningen te garanderen. De nieuwe regering heeft aangegeven met een hernieuwde woonagenda te komen.

Het is van belang het overheidsbeleid niet alleen te richten op het behoud van leefbaarheid, maar vooral op het versterken van de toekomstkracht van een gebied. Nederland staat ook voor een

uitdaging om de regionale verschillen in bevolkingsgroei en -dichtheid wat zich uit in overdruchte in de Randstad en een bevolkingskrimp in het Randland te stabiliseren. Groei, krimp, stad, land, leefbaarheid, economie en arbeidsmarkt kan niet los van elkaar worden gezien.

Woningtekort als % van de woningvoorraad
naar ABF-woningmarkt in 2024

De krimp- en anticepeerregio's lopen het risico op een eenzijdige arbeidsmarkt, zwakke economische structuur en perifere ligging.

De verantwoordelijkheid ligt bij de beleidsorganen om de groei-, krimp- en anticepeerregio's integraal te benaderen. De overheid kiest momenteel om het overgrote gedeelte van de woningbouw te realiseren in de 14 aangewezen woning-

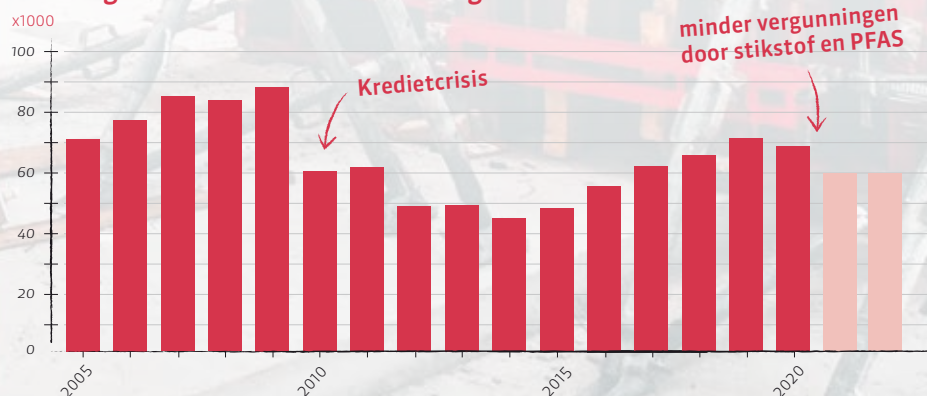
bouwgebieden in en rondom de Randstad. Echter zou het wenselijk zijn wanneer het Rijk de regie overhandigt aan lokale politiek zoals is gedaan bij de Regionale Energie Strategie. Hiermee kan worden voldaan aan de wensen van het Rijk voor de totale woningbouwopgave en de wensen van een gemeente of regio om hun woningbouwopgave te realiseren. Uiteindelijk is de haalbaarheid van de woningbouwopgave afhankelijk van de motivatie van gemeenten en provincies om passende ruimtelijke plannen vast te stellen en de medewerking van (markt)partijen om de gewenste woningen daadwerkelijk te realiseren.

De nieuwe regering heeft grote ambities op het gebied van woningbouw. In het coalitieakkoord geven zij aan de bouw van woningen te willen versnellen naar 100.000 nieuwe woningen per jaar. Hiervoor heeft het vorige kabinet al eenmalig 1 miljard euro beschikbaar gesteld, naast structureel 100 miljoen euro per jaar voor de komende tien jaar.

Bouwen, bouwen, bouwen, dat moet de oplossing zijn voor de woningcrisis. Maar het is ondertussen duidelijk dat daar niet de enige opgave ligt. Elk jaar zijn er meer woningen nodig, maar er komen jaarlijks minder woningen bij. De komende jaren wordt opnieuw een daling van de nieuwbouw verwacht, doordat de uitgifte van bouwvergunningen tijdelijk stillag door de stikstofcrisis. Het nieuwe kabinet heeft hiervoor een nieuwe minister voor Natuur & Stikstof ingesteld die dit probleem moet oplossen.

Naast dat er genoeg woningen beschikbaar moeten zijn op de Nederlandse markt, moet ook rekening worden gehouden met de klimaatdoelstellingen opgesteld in het Klimaatakkoord. De woonvoorziening kan niet los worden gezien van de klimaat- en energietransitie. Het vereist een geïntegreerde aanpak die rekening houdt met de belangrijkste klimatologische maatregelen. Het verduurzamen van de woningvoorraad en

Gereedgekomen nieuwbouwwoningen

Figuur: gereedgekomen nieuwbouwwoningen door CBS

ontwikkelingen zoals aardgasvrij wonen heeft invloed op de woningopgave.

De definitie van duurzame ontwikkeling, is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoefte te voorzien in gevaar te brengen. Een duurzame aanpak betekent toekomstbestendig. Op het gebied van wonen betekent dit dat er voldoende adequate huisvesting beschikbaar moet zijn passend bij de mogelijkheden en wensen van burgers en voor huidige en toekomstige generaties.

Op dit moment is het een uitdaging om voldoende goede woningen te realiseren op de juiste plekken. Het kunnen huisvesten van, een alleenstaande tot een gezin, van student tot senior en van leraar tot ondernemer, is essentieel voor de Nederlandse woningmarkt. Belangrijke voorwaarde voor de instandhouding van de leefbaarheid van een (woon)regio is investering in werkgelegenheid, goede voorwaarden voor bedrijvigheid, mobiliteit, goed onderwijs, goede zorg en kansen voor toerisme en recreatie.

Door het beleidsniveau met bijbehorende maatregelen zo dicht mogelijk bij de regio van het dagelijks leven van mensen te houden wordt er een bijdrage geleverd aan het terugdringen van een onevenwichtige en overspannen woningmarkt in Nederland. Dit kunnen we bereiken door een actieve(re) houding van de overheid, zowel landelijk door het Rijk als lokaal door de gemeente.

Grootschalige woningbouw

levert tot 2040
440.000 woningen op

De 14 aangewezen woningbouwgebieden
door ministerie van BZK.

Uiteindelijk werken we gezamenlijk aan hetzelfde doel: een toekomstbestendige aanpak op het gebied van wonen dat betekent dat er voldoende adequate huisvesting beschikbaar moet zijn passend bij de mogelijkheden en wensen van burgers voor huidige en toekomstige generaties.

Titel

Wonen

Nummer 12

Aanvrager

Wetenschappelijk Bureau OPNL

Onderzoeksvraag

Hoe staat het met de woningmarktplannen en welke externe thema's spelen hierbij een rol?

Onderzoeksbureau

ECHT, regie in transitie

Publicatie

Februari 2022

ECHT

De Nederlandse Arbeidsmarkt

De OPNL fractie in de Eerste Kamer kwam met een vraag naar het Wetenschappelijk Bureau over de arbeidsmarkt. De fractie was op zoek naar achtergrond over dit complexe vraagstuk. Tijdens de eerste bespreking binnen het bestuur van het Wetenschappelijk Bureau bleek dat dezelfde vragen ook bij diverse Statenleden speelden. Daarna is het onderwerp nog kort aan de orde gekomen in de steunfractie en toen was het helemaal duidelijk. De onafhankelijke politiek is op zoek naar gedegen achtergrondinformatie over het uitgebreide vraagstuk van de Nederlandse arbeidsmarkt.

In het begin van de zomer van 2022 gaf het WB bestuur opdracht tot een uitgebreid onderzoek aan Panteia. Een voor de OPNL nog onbekend onderzoeksbureau dat zich onder andere al jaren bezighoudt met de problematieken op de arbeidsmarkt. De uitgave van het boekje uit de WB Boekenreeks is van augustus 2022.

Panteia is een toonaangevend, data gedreven onderzoeks- en adviesbureau. Zij leveren unieke en toepasbare inzichten voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Als sterke speler in Nederland en Europa slaan zij de brug tussen lokaal, regionaal, nationaal en Europees beleid.

Onderzoeksvraag

Waar komen de problemen op de Nederlandse arbeidsmarkt vandaan? Wat zijn de factoren die invloed hebben op dit vraagstuk? Welke oplossingsrichtingen zijn er?

Het onderzoek is dus heel breed van opzet, omdat er zoveel aspecten zijn die van directe of indirecte invloed zijn op de arbeidsmarkt. Denk aan opleidingen, maar ook aan instroom van buitenlandse arbeidsmigranten.

Voorwoord

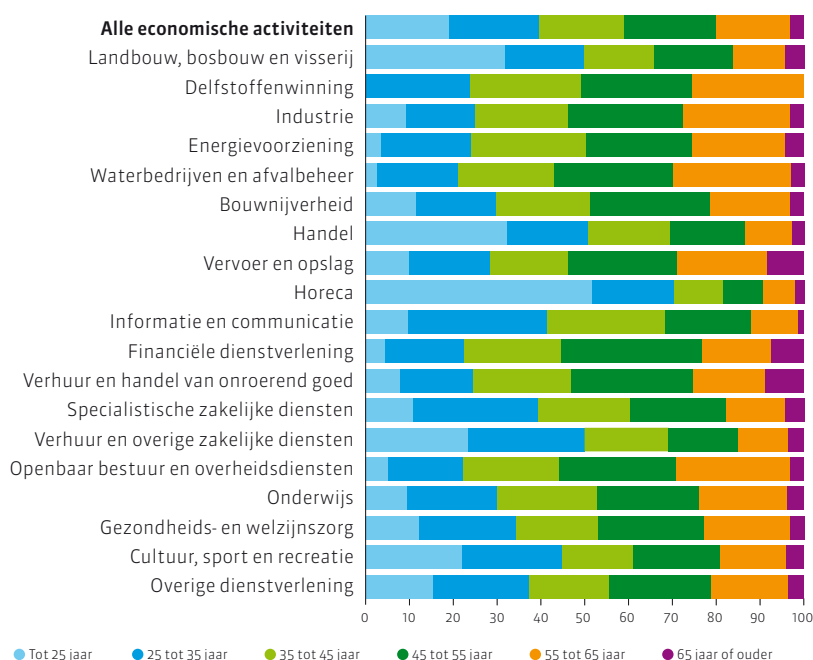
Als platform voor onafhankelijke provinciale en gemeentelijke politieke partijen heeft Onafhankelijke Politiek Nederland (OPNL) inzicht nodig in de achtergronden van beleidsvraagstukken. Daarom vraagt het regelmatig deskundige partijen om achtergrondinformatie over bepaalde thema's te leveren.

Samenvatting

Context arbeidsmarkt

Actoren en verantwoordelijkheden

Landelijk beleid is zeker ook van belang, maar de arbeidsmarkt speelt zich toch vooral op regionaal niveau af. Daar moeten overheid (meer in het bijzonder gemeenten en het UWV), onderwijs en ondernemers (de drie O's) er gezamenlijk voor

zorg dragen dat vacatures worden vervuld, schoolverlaters een geschikte baan kunnen vinden en de werkloosheid afneemt. Hiertoe is Nederland verdeeld in 35 arbeidsmarktregio's. De centrumgemeenten fungeren als initiatiefnemer en regievoerder voor de samenwerking binnen de regio. Provincies hebben op dit gebied geen formele taak, maar kunnen regio's hierin wel faciliteren en ondersteunen.

Omgeving arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt staat niet op zichzelf; er zijn tal van factoren die erop van invloed zijn, zoals: 1. Politiek en beleid (kabinets-beleid); 2. Economie (economische groei, inflatie, faillissementen); 3. Sociaal-maatschappelijke factoren (waaronder demografie en de visie op werk); 4. Technologie (vooral digitalisering, automatisering en robotisering) en sociale innovatie; 5. Wet- en regelgeving (arbeidswetgeving en arbeidsmarktrelevante subsidieregelingen) 6. Ruimtelijke factoren (milieu en werk-, woon- en leefomgeving).

Vraagzijde arbeidsmarkt

Werkgelegenheid (bezette arbeidsplaatsen)

Vanaf 2014 nam het aantal banen in Nederland gestaag toe. Door de steunmaatregelen is in 2020 de banenkrimp als gevolg van corona beperkt gebleven. Al in 2021 zette weer groei in. In het eerste kwartaal van 2022 telde ons land 11,2 miljoen banen, ruim een half miljoen meer dan een jaar eerder. Het percentage deeltijdwerkers (arbeidsduur minder dan 35 uur) ligt sinds 2013 op zo'n 47% tot 48% van de werkzame personen. Vrouwen werken veel vaker in deeltijd dan mannen (in 2020 74% tegenover 28%).

Er is duidelijke sprake van flexibilisering van de arbeidsmarkt: het aandeel van flexwerkers (i.e. werknemers met een tijdelijk contract, oproep-/invalkrachten, uitzendkrachten en zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers)) in de werkzame beroepsbevolking bedroeg in het eerste kwartaal van 2022 40% tegenover 28% in hetzelfde kwartaal in 2012.

Voor 2022 en 2023 voorziet het CPB een verdere groei van de werkgelegenheid in arbeidsjaren van respectievelijk 2,9% en 0,9%. De ramingen voor de middellange termijn bedragen jaarlijks gemiddeld 1,4% in de periode 2022-2025 en -0,1% in de periode 2026-2030. De arbeidsmarkt wordt naar verwachting steeds krappere. Na 2026 bepaalt volgens het CPB de vergrijzing op de arbeidsmarkt de economie in plaats van dat de economische ontwikkeling leidend is voor die van de arbeidsmarkt.

Het UWV verwacht dat in 2022 en 2023 vooral in de uitzendbranche, de horeca en de specialistische zakelijke dienstverlening het aantal banen flink zal toenemen. Ook de sector zorg & welzijn laat substantiële groei zien (vooral als gevolg van de vergrijzing en de mede daardoor toenemende zorgvraag).

Krimp van de werkgelegenheid wordt vooral voorzien in de detailhandel (m.n. door de toename van online verkoop) en de industrie (vooral door verdergaande digitalisering, automatisering en robotisering en de gevolgen van de oorlog in Oekraïne).

Vacatures (onbezette arbeidsplaatsen)

Trendmatig is de ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures vergelijkbaar met die van de werkgelegenheid: gestage groei vanaf 2014, dip in 2020 als gevolg van corona en verder doorzettende groei in 2021. In het eerste kwartaal van 2022 stond een recordaantal van 451.000 vacatures open. Dat kwartaal was de vacaturegraad (i.e. het aantal openstaande vacatures per 1.000 banen) het hoogst in de sectoren horeca, informatie & communicatie en bouwnijverheid en het laagst in de sectoren onderwijs, verhuur & overige zakelijke dienstverlening en landbouw, bosbouw & visserij. Naar verwachting van het UWV neemt het aantal ontstane vacatures in 2022 nog verder toe (+9%), vooral in de sectoren detailhandel, zorg & welzijn en horeca. Door de afvlakkende economisch groei wordt in 2023 weer een daling van het aantal ontstane vacatures verwacht (-7%).

Aanbodzijde arbeidsmarkt

Beroepsbevolking

De beroepsbevolking bestaat uit personen van 15 tot 75 jaar die ofwel betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking) of recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking). Over een langere

periode beschouwd vertoont de beroepsbevolking een licht stijgende trend. In coronajaar 2020 was de groei van de beroepsbevolking met 0,4% beduidend lager dan in 2019 (1,5%), vooral door het zogenaamde 'ontmoedigingseffect'.

[Dit houdt in dat in economisch slechtere tijden zich minder mensen aanbieden op de arbeidsmarkt, omdat zij hun baan-kansen als gering inschatten. In 2021 lag de groei met 0,8% alweer twee keer zo hoog als in 2020. In het eerste kwartaal van 2022 bedroeg de Nederlandse beroepsbevolking 9,8 miljoen personen. Het CPB voorziet een verdere groei van de beroepsbevolking met 0,8% in 2022 en 1,0% in 2023. Voor de periode 2022-2025 verwacht men een jaarlijkse groei van gemiddeld 1,0%. Daarna vlakt, als gevolg van de vergrijzing, de groei in de periode 2026-2030 sterk af (jaarlijks gemiddeld nog maar 0,2%).

Aanbodcategorieën

De belangrijkste potentiële bronnen van nieuwe werknemers voor werkgevers zijn gediplomeerde studenten en scholieren, baanwisselaars, arbeidsreserves en buitenlandse arbeidskrachten.

Studenten en scholieren vormen op verschillende manieren arbeidsaanbod. Ze kunnen tijdens hun opleiding als stagiair werken, een leerbaan hebben en/of een bijbaan hebben, als voortijdig schoolverlater instromen op de arbeidsmarkt of - het meest relevant - als gediplomeerde die markt betreden. Door ontgroening neemt dit aanbod de komende jaren af. Wel is over een langere periode beschouwd sprake van een upgradng van het aanbod, doordat jongeren langer doorleren.

Baanwisselaars: Bij baanwisselaars gaat het om werknemers die veranderen van werkgever, al dan niet binnen dezelfde sector. Vaak betreft het opwaartse arbeidsmobiliteit. Daardoor ontstaan

instroomkansen voor werkzoekenden die aangewezen zijn op arbeid op een lager niveau. Tijdens coronajaar 2020 nam de arbeidsmobiliteit als geheel af. Wel was er door de lockdowns meer sprake van mobiliteit van de ene naar de andere sector. Na 2020 is door het economisch herstel en de toenemende arbeidsmarktkrapte het aantal baanwisselaars weer snel gestegen. Mede daardoor nam ook het aantal vacatures sterk toe.

Arbeidsreserves: Tot de arbeidsreserves zijn te rekenen: onderbenuttede deeltijdwerkers, werklozen, mensen met een arbeidsbeperking, herintreders en gepensioneerden:

- Van de 4,5 miljoen personen die in het vierde kwartaal van 2021 in deeltijd werkten, wilden er 506.000 (ruim een tiende) meer uren werken en waren daarvoor ook direct beschikbaar. Dit zijn de onderbenutte deeltijdwerkers.
- Door het coronasteunpakket is de stijging van de werkloosheid in het tweede en derde kwartaal van 2020 nog relatief beperkt gebleven (van 387 duizend tot 528 duizend). Vanaf het vierde kwartaal van dat jaar was alweer een daling waarneembaar tot 338 duizend in het eerste kwartaal van 2022 (3,5% van de beroepsbevolking). Het CPB verwacht dat, ondanks het definitief stopzetten van de steunmaatregelen per 1 april 2022, de werkloosheid door de krappe arbeidsmarkt in 2022 en 2023 slechts licht oploopt tot respectievelijk 4,0% en 4,3%.

- Eind 2021 verstrekten het UWV 818 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (tegenover 816 duizend een jaar eerder). In 40% van de gevallen werd de uitkering verstrekt op grond van psychische klachten. De WGA-regeling (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten), het meest relevant voor de arbeidsmarkt, is goed voor ruim een kwart van het totaal aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

- Herintreders zijn werknemers die op enig moment het arbeidsproces hebben verlaten, maar na verloop van tijd weer aan de slag willen. Herintreders vormen een veel minder groot potentieel dan vroeger, omdat de meeste vrouwen doorgaan met werken als ze kinderen krijgen.
- Steeds meer mensen van 65 jaar of ouder hebben betaald werk. In 2020 ging om 300.000 personen, 3% van alle werkenden. Van de 65-plussers met betaald werk zijn er 30.000 75 jaar of ouder (dit betreft vooral 'kleine' deeltijdwerkers).

Buitenlandse arbeidskrachten: Het aanbod van arbeid uit het buitenland bestaat uit grenspendelaars, arbeidsmigranten, expats en vluchtelingen:

- Nederland heeft een positief internationaal pendelsaldo: het aantal werknemers dat in Duitsland en België woont en in Nederland werkt (in 2018 43 duizend respectievelijk 41 duizend), is aanzienlijk groter dan het aantal dat in omgekeerde richting pendelt (9 duizend respectievelijk 12 duizend).
 - In 2019 (dus pre-corona) telde Nederland ruim 767 duizend arbeidsmigranten, voor een belangrijk deel afkomstig uit Midden- en Oost-Europese (MOE) landen. Ze zijn vooral werkzaam in de logistiek, tuinbouw en voedingsindustrie. Vaak is bij de inzet van arbeidsmigranten sprake van malafide praktijken van (uitzend)werkgevers (niet volledig betalen van het loon, bieden van slechte huisvesting tegen een hoge – op het loon ingehouden – huur en/of het inhouden van zorgkosten terwijl de zorgverzekering niet goed is geregeld). Naast arbeidsmigranten zijn er ook internationale kenniswerkers (expats) uit landen als de VS, China en India.
- In de periode 2016-2018 ging het gemiddeld om 383 duizend personen (bijna driekwart meer dan het gemiddelde van 221 duizend in de periode 2003/2005). Expats zijn vaak werkzaam bij multinationals, internationale organisaties of hightech bedrijven.
- Vluchtelingen die als asielmigrant naar Nederland komen, zoals Syriërs en Afghanen, mogen pas een half jaar nadat hun asielaanvraag in behandeling is genomen werken (maximaal 24 weken per jaar én mits in bezit van een werkvergunning). Ongedocumenteerde jongeren ('dreamers') mogen helemaal niet werken en ook geen vervolgopleiding doen. Oekraïense vluchtelingen daarentegen mogen direct - zonder verdere beperkingen - aan het werk. In april en mei 2022 hebben zo'n 13.200 Oekraïense vluchtelingen (21% van de geregistreerde Oekraïense vluchtelingen) een baan gevonden, vooral in de horeca en via uitzendbureaus.

Mismatch arbeidsmarkt

Personeelstekorten en -overschotten

Na een tijdelijke verruiming als gevolg van corona nam de krapte op de arbeidsmarkt vanaf het vierde kwartaal van 2020 weer snel toe. In het vierde kwartaal van 2021 overtrof het aantal vacatures voor het eerst het aantal werklozen (106 vacatures per 100 werklozen). De krapte liep in het eerste kwartaal van 2022 verder op tot 133 vacatures per 100 werklozen.

Nagenoeg alle sectoren en beroepsgroepen hebben nu en in de komende jaren te maken met personeelstekorten.

Het nijpendst zijn de problemen voor de sectoren/beroepsgroepen zorg, onderwijs, techniek en ICT.

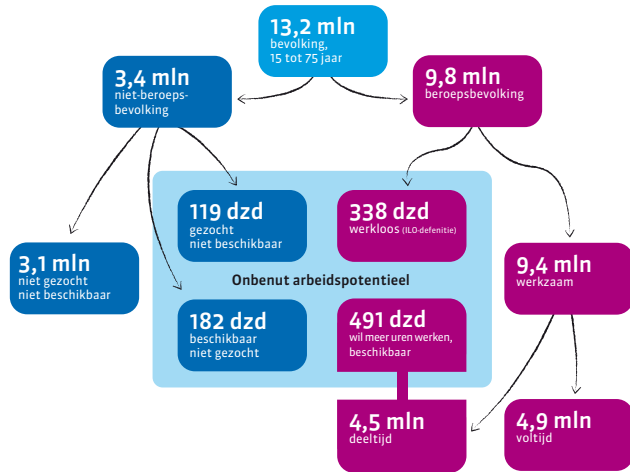
Aan de tekorten liggen verschillende (deels structurele) factoren ten grondslag:

- Het aanbod van arbeid wordt beperkt door het van oudsher grote aandeel ('kleine') deeltijdwerkers in Nederland. Verder neemt het aanbod van arbeid af door vergrijzing (extra uitstroom van arbeid) en ontgroening (minder instroom van arbeid). Werkgevers stellen qua vaardigheden en leeftijd vaak hoge eisen aan nieuwe werknemers. Daardoor blijft beschikbaar aanbod van arbeid onbenut.
- Corona speelt op verschillende manieren een rol. Tijdens de pandemie zijn werknemers vervroegd uitgetreden, volledig arbeidsongeschikt geraakt of zelfs overleden. Ook zijn door de lockdowns veel werknemers vanuit de getroffen sectoren (zoals horeca en cultuur, sport & recreatie) in andere sectoren aan de slag gegaan. Een deel daarvan keert niet meer terug. Verder betekent ook het (mede door de naweeën van corona) hoge ziekteverzuim op dit moment minder

aanbod van arbeid. Aan de vraagzijde is in verschillende sectoren sprake van inhaalgroei, waardoor (tijdelijk) meer personeel nodig is.

Samenstelling beroepsbevolking

1e kwartaal 2022, seizoensgecorrigeerd

Kwalificaties en competenties

Qua basisvaardigheden taalvaardigheid, rekenvaardigheid en probleemoplossend vermogen van de beroepsbevolking neemt ons land binnen Europa respectievelijk een derde, vierde en zesde positie in.

Op het gebied van digitale basisvaardigheden is Nederland zelfs koploper. De basisvaardigheden van kinderen (i.e. de toekomstige beroepsbevolking) lopen echter al jaren terug. Op de arbeidsmarkt is er vooral vraag naar hoger opgeleiden. Het werklozenbestand is door de grote arbeidsmarktkrapte inmiddels echter 'afgeroomd' en bestaat voor een belangrijk deel uit mensen zonder startkwalificatie. Vaak is er sprake van bijkomende problematiek zoals lichamelijke en/of geestelijke beperkingen, verslaving, schulden, en/of dak-/thuisloosheid. Ook is er een groep werklozen die op basis van speciale uitkeringsregelingen voor oudere werklozen is vrijgesteld van de sollicitatieplicht.

Arbeidsverhoudingen

De organisatiegraad van werknemers daalt: in 2021 waren nog 1,5 miljoen mensen lid van een vakbond, 6% minder dan in 2019. Sectoren met relatief veel vakbondsleden zijn de zorg en het onderwijs. Weinig zijn er in de sector informatie en communicatie.

De krapte op de arbeidsmarkt leidt tot hogere lonen. In de tussen januari tot en met mei 2022 afgesloten cao's bedraagt de gemiddelde loonstijging 3%. Dat is weliswaar een substantiële stijging, maar fors minder dan die van de inflatie. Een kwart van de nieuwe cao's kent afspraken met meer loonsverhoging voor werknemers die relatief weinig verdienen. Vanwege de

krapte op de arbeidsmarkt zijn werkgevers steeds vaker bereid de lonen buiten de cao eenzijdig te verhogen.

De arbeidsmarktkrapte heeft in het eerste kwartaal van 2022 nog niet geleid tot een sterke toename van het aandeel vaste contracten. Nieuwe medewerkers krijgen doorgaans eerst een tijdelijk contract. Wel heeft de krapte op de arbeidsmarkt geleid tot meer werkzekerheid voor flexwerkers (tijdelijke contracten voor langere duur of met uitzicht op vast werk).

Bij arbeidsomstandigheden gaat het globaal om ongevallen, duurzame inzetbaarheid, fysieke arbeidsbelasting, en psychosociale arbeidsbelasting.

Alles overziend zijn werknemers in meerderheid (in 2021 77%) tevreden met hun arbeidsomstandigheden.

Transparantie arbeidsmarkt

Personeelstekorten kunnen ook (deels) het gevolg zijn van het imago van sommige werkgevers en werkzoekenden:

- Uit onderzoek van Randstad komen als relatief meest aantrekkelijke sectoren om in te werken transport/personenvervoer, non-profit en gemeente/provincie naar voren. Minst aantrekkelijke sectoren zijn afval-/milieudiensten en logistiek.
- Een negatief imago van bepaalde groepen werknemers/werkzoekenden kan arbeidsmarktdiscriminatie tot gevolg hebben. Het treft vooral mensen met een niet-westerse migratieachtergrond, maar ook ouderen, mensen met een (arbeids)beperking en (zwangere) vrouwen.
- Volgens onderzoek van het UWV hebben werkgevers door de arbeidsmarkt krapte hun wervingsstrategie aangepast. Daarbij gaat het onder meer om andere/meer wervingskanalen gebruiken, actief zoeken naar kandidaten, vacatures langer open laten staan, intermediairs inschakelen, kandidaten aannemen die niet aan alle functie-eisen voldoen (en deze dan zelf verder opleiden en het werk verdelen onder het zittende personeel).
- De vijf belangrijkste kanalen voor studenten, werkenden en werkzoekenden om een nieuwe banen te vinden zijn volgens onderzoek van Rabobank:
 1. Persoonlijke connecties/verwijzingen (35%);
 2. LinkedIn (20%);
 3. Banenplatforms (19%);
 4. Wervingswebsites van bedrijven (15%);
 5. Recruiters (15%).
 Bij elkaar opgeteld is online (LinkedIn, banenplatforms, wervingswebsites, social media en Google) het belangrijkste vindkanaal (68%).

Opties voor arbeidsmarktbeleid

Doordat in nagenoeg alle sectoren sprake is van arbeidsmarktkrapte, werken traditionele oplossingen vaak niet meer. Extra aanbod voor de ene sector betekent minder aanbod voor de

andere (“waterbedeffect”). Meer kansrijke oplossingen liggen vooral in de volgende drie richtingen: 1. Aanbod van arbeid vergroten; 2. Vraag naar arbeid verkleinen; 3. Aanbod van arbeid versterken.

Oplossingsrichting 1: Aanbod van arbeid vergroten

Het aanbod van arbeid te vergroten door extra inzet van scholieren en studenten (bijbanen), het mobiliseren van arbeidsreserves, extra inzet van buitenlandse arbeidskrachten (grenspendelaars, arbeidsmigranten en vluchtelingen), het meer uren werken en het langer doorwerken.

Oplossingsrichting 2: Vraag naar arbeid verkleinen

De vraag naar arbeid is allereerst te verkleinen door verhoging van de arbeidsproductiviteit. Dit kan onder meer door vermindering van de regeldruk en administratieve belasting, door de inzet van arbeidsbesparende technologie en door het efficiënter organiseren van werkzaamheden. De inzet van arbeidsbesparende technologie (digitalisering, automatisering en robotisering) ging in het recente verleden veel te traag vanwege gebrek aan acceptatie bij alle betrokkenen. Dat vraagt dus om extra aandacht. Een andere manier om de vraag naar arbeid te verkleinen is offshoring van werkzaamheden; verplaatsing van werkzaamheden van Nederland naar het buitenland.

Oplossingsrichting 3: Aanbod van arbeid versterken

Het arbeidsaanbod is allereerst te versterken door vergroting van de (macro)doelmatigheid van het initieel beroepsonderwijs

en vooral door het bevorderen van levenslang ontwikkelen door werkenden en werkzoekenden. Door werkenden door scholing op een hoger niveau te brengen, ontstaan instroommogelijkheden voor werkzoekenden die aangewezen zijn op arbeid op een lager niveau (“trek in de schoorsteen”).

Relevant is daarnaast het bevorderen van de duurzame inzetbaarheid van (oudere) werknemers, zodat deze langer behouden blijven voor de arbeidsmarkt. De verdergaande vergrijzing van de beroepsbevolking maakt dit nog extra relevant.

Al met al is een ruim arsenaal aan mogelijke maatregelen beschikbaar om de arbeidsmarktkrapte aan te pakken. Aan elk daarvan zitten in meer of mindere mate wel haken en ogen. Dat neemt niet weg dat het, gezien de ernst van de problematiek, aan te bevelen is al deze maatregelen (in een integrale aanpak) in te zetten. Het adagium is “alle kleine beetjes helpen”.

Wel zou er een keuze gemaakt kunnen worden in prioritaire sectoren. Er zou voor gekozen kunnen worden eerst de tekorten in de maatschappelijke sectoren (zoals zorg en onderwijs) aan te pakken en daarna (ook) het vizier te richten op de tekorten in de private sectoren (zoals techniek en ICT).

Titel

*De Nederlandse Arbeidsmarkt
Nu en in de nabije toekomst*

Nummer 13

Aanvrager

Wetenschappelijk Bureau OPNL

Onderzoeksvraag

Waar komen de problemen op de Nederlandse arbeidsmarkt vandaan? Wat zijn de factoren die invloed hebben op dit vraagstuk? Welke oplossingsrichtingen zijn er?

Onderzoeksbureau

Panteia

Publicatie

Augustus 2022

"Van drempel naar daad" Jongeren en de lokale en regionale politiek

Veel (onafhankelijke) politieke partijen zeggen moeite te hebben met het vinden van jongeren die binnen hun partij een rol willen spelen. Kijk je tijdens bestuursvergaderingen of algemene ledenvergaderingen om je heen, dan zie je dat de vergrijzing toeneemt. Ook in de gemeenteraden en Provinciale Staten blijven jonge leden een uitzondering.

Tijd om in actie te komen. Het Wetenschappelijk Bureau OPNL heeft begin 2022 opdracht gegeven aan de universiteit van Tilburg om te onderzoeken hoe jongeren en politiek te verbinden zijn. Het onderzoek is in de loop van het jaar uitgevoerd en het boekje verscheen december 2022.

Tilburg University is een universiteit gespecialiseerd in mens- en maatschappijwetenschappen. Een van haar doelen is het begrijpen en bestuderen (Understanding Society) van maatschappelijke vraagstukken en het bijdragen aan oplossingen. Dat doet ze met hoogwaardige kennis van de economie, bedrijfswetenschappen en ondernemerschap, sociale en gedragswetenschappen, recht en bestuurskunde, geestes- en digitale wetenschappen en theologie.

Onderzoeksvraag

Wat kunnen lokale partijen doen om jongeren aan zich te binden? Zijn er voorbeelden van geslaagde acties beschikbaar en hoe zijn die te vertalen naar handvatten voor lokale politieke partijen?

Voorwoord

Uit het onderzoek blijkt dat er al veel onderzoeken naar dit vraagstuk zijn uitgevoerd. Ook blijken er in de praktijk al veel initiatieven te zijn ontplooid om te proberen om jongeren voor een politieke partijen te interesseren. Soms met succes, soms zonder succes.

Uitgebreide samenvatting

In dit onderzoek hebben we gekeken naar waarom jongeren politiek actief worden en vooral hoe het lukt om jongeren (beter) bij de lokale en regionale politiek te betrekken. Voor dat doel hebben we via literatuuronderzoek en vooral via het analyseren van verschillende succesvolle partijen en initiatieven de volgende deelvragen beantwoord:

- Wat zijn belemmeringen voor jongeren om betrokken te worden bij de lokale en regionale politiek?

- Waarom worden jongeren politiek actief?
- Wat voor soort initiatieven werken goed om jongeren te betrekken?
- Hoe moeten jongeren worden benaderd en hoe moet er met ze worden gecommuniceerd?

1. Belemmeringen

In dit concluderend en samenvattend hoofdstuk beantwoorden we deze vier deelvragen. De uitgebreide opzet van het onderzoek en de analyse van de door ons bekeken politieke partijen, projecten en initiatieven zijn te vinden in de hoofdstukken hierna.

Politici en politieke partijen ervaren dat jongeren moeilijk te betrekken zijn bij de lokale en regionale politiek.

Uit de beschrijving van de verschillende casussen kwamen daar verschillende redenen voor naar voren.

Dat gaat dan samenvattend om de volgende:

Beperkte tijd

Veel jongeren geven aan dat ze geen ruimte hebben of betrokkenheid voelen om een substantiële tijdsinvestering te leveren aan politiek werk. Dat is ook niet gek, wanneer je bedenkt dat veel jongeren bezig zijn met persoonlijke ontwikkeling en veel verplichtingen aangaan of ervaren, zoals door school, sport, werk en persoonlijke relaties. De vraag is echter of een dergelijke substantiële tijdsinvestering die jongeren menen nodig te

hebben om actief te worden ook noodzakelijk is. Als duidelijk wordt dat betrokkenheid vrijblijvender kan, met een minder grote tijdsinvestering en zonder al te langdurige verbintenis bij voorbaat, is de kans groter dat een jongere actief wordt.

Imago politiek

Het imago van politiek is bij veel jongeren niet positief. Als de vraag naar betrokkenheid daarom vooral in dat frame wordt geplaatst, lijkt de kans op deelname van jongeren kleiner. Toch zijn jongeren wel degelijk geïnteresseerd in politiek. Dat geldt althans voor verschillende onderwerpen die daaronder vallen en waar jongeren mee bezig zijn en over willen meedelen. Denk bijvoorbeeld aan starterswoningen, sportfaciliteiten en plaatselijk openbaar vervoer. Dat betekent dus dat het met name van belang is dat een vraag om over dat soort onderwerpen mee te praten niet wordt benaderd vanuit 'de politiek', maar vanuit de beleavingswereld van jongeren.

Vraag jongeren mee te denken over oplossingen voor dergelijke concrete problemen of vraag hen welke onderwerpen in hun leven van belang zijn, zodat ze op die manier gemotiveerd worden na te denken over hun leefomgeving en stapsgewijs mogelijk ook politiek actief worden.

Lage verwachtingen

Als jongeren mee willen doen aan politieke activiteiten verwachten ze daar ook een resultaat van. Ze willen graag een rol van betekenis spelen, maar moeten daartoe ook in de gelegenheid worden gesteld. Veel jongeren menen echter dat hun inbreng er toch niet toe doet, wat een belangrijke reden is om niet te participeren. Het is dan ook belangrijk aan te geven waarom jongeren worden gevraagd en wat er vervolgens met hun inbreng wordt gedaan. Sowieso werkt alleen zenden niet. Jongeren moeten zelf ook een actieve rol in het proces hebben.

Overige praktische drempels

Naast al genoemde zaken zijn er nog enkele praktische drempels die voor jongeren een reden zijn om niet te participeren. Denk daarbij aan (het niet aanbieden van) reiskosten en onduidelijke praktische informatie. Ook hier is de aanbeveling helder: kom jongeren zoveel mogelijk tegemoet en neem dit soort belemmeringen weg, zodat de kans op betrokkenheid van jongeren wordt vergroot. Betrek hierbij ook de positie van een jongere en denk vanuit dat perspectief. Zo zal een initiatief voor studenten bijvoorbeeld niet zo snel aanslaan wanneer dit plaatsvindt in een tentamenweek.

2. Actief worden

Jongeren hebben uiteenlopende redenen waarom ze (lokaal) politiek actief worden. Zo geven enkele jongeren in ons onderzoek aan dat ze actief zijn geworden vanwege de achtergrond van hun opleiding. Een ander werd politiek actief door (persoonlijk) gedoe met de gemeente.

In veel van de door ons onderzochte initiatieven is echter gebleken dat er een innerlijke motivatie bij jongeren aanwezig was voordat een jongere de eerste stap zet om actief te worden binnen de lokale of regionale politiek. Om die reden is het, bijvoorbeeld bij initiatieven zoals van de Jongerenambassadeurs in Den Bosch of de kroegentocht in Tilburg niet eenvoudig om aan te tonen of er nieuwe jongeren bereikt zijn. Zoals de initiatiefnemers zelf aangeven, is er vaak al sprake van politieke interesse bij de jongeren die op dat soort initiatieven afkomen. Jongeren die niet in politiek geïnteresseerd zijn, of lijken te zijn, zijn doorgaans lastiger te bereiken.

In de volgende paragrafen geven we aan wat politieke partijen en politici desalniettemin kunnen doen om ook die jongeren te kunnen activeren.

3. Kenmerken

Laagdrempelig

Het is effectief om jongeren op een laagdrempelige wijze te betrekken. Het gebruik van sociale media, zoals in het geval van Represent Jezelf, is hier een voorbeeld van. Tevens lijkt de inzet van sociale media aan te sluiten bij de beleavingswereld van jongeren.

Een ander voorbeeld van een laagdrempelig initiatief zijn de eerder besproken studentenspelen. Door een spelelement toe te voegen aan een initiatief wordt er aangesloten bij de beleavingswereld van jongeren. Wel moet worden gezegd dat het bij dit soort initiatieven lastig is om de effectiviteit ervan te kunnen meten. Je kunt de drempels om jongeren te betrekken ook verlagen op de manier zoals enkele politieke partijen doen. Zo werkt de Delftse studentenpartij STIP met een rouleer-

systeem. De gemeenteraadsleden van STIP zitten in principe geen ambtstermijn van vier jaar uit, maar rouleren voortijdig. Het onwenselijk voor langere tijd vastgelegd worden verandert zo in een wat 'lichtere' betrokkenheid van meerdere jongeren die allemaal de kans krijgen twee jaar politieke ervaring in de gemeenteraad op te doen.

Een ander voorbeeld is het buddy-systeem van Lokaal Belang uit Zevenaar. De helft van hun zetels in de gemeenteraad wordt bezet door jongeren. De andere helft door oudere personen met meer raadservaring. De oudere raadsleden fungeren vervolgens als mentor voor de jongere. Dat systeem verlaagt de drempel voor jongeren om actief te worden, omdat ze weten dat ze gesteund worden door hun buddy.

Zichtbaarheid

Naast de eerste kennismaking met de lokale en regionale politiek, is het van belang om de aandacht en betrokkenheid van jongeren vast te houden. De kracht van herhaling is meerdere keren benoemd als een belangrijk aandachtspunt om dat voor elkaar te krijgen. Dat geldt ook zeker na de verkiezingen en beperkt zich niet alleen tot zichtbaarheid op straat, maar ook via sociale media. Een regelmatige frequentie van het aan het licht brengen van bepaalde onderwerpen is daarbij belangrijk, maar hierbij moet wel rekening worden gehouden met een balans, zodat jongeren niet overspoeld worden met vragen.

Daarnaast is het van belang dat, met name in het geval als het om een politieke partij gaat, het een actieve vereniging is met een goede uitstraling. Een actieve vereniging die onder meer ook borrels en uitjes organiseert, trekt jongeren aan. Het hoeft binnen de politieke partij niet altijd over politiek te gaan. De uitstraling naar buiten toe is ook belangrijk. Dit zorgt ervoor dat jongeren bijvoorbeeld op sociale media zien dat het

niet alleen maar politiek is maar ook een verbinding is met een groep die leuke dingen doet. Dit maakt het voor jongeren aantrekkelijk om lid te worden van de partij als vereniging.

Voor en door

De politiek heeft bij jongeren een imago dat niet altijd terecht is, maar wel moeilijk te wijzigen is. Jongeren lijken sceptisch te zijn ten opzichte van de overheid en zaken die ermee te maken hebben. Het lijkt raadzaam als andere organisaties/partijen zich richten op jongerenparticipatie en betrokkenheid, omdat deze externe organisaties eerder door jongeren worden geaccepteerd.

De initiatiefnemers die voor dit rapport zijn benaderd, gaven op basis van hun ervaringen aan dat het nog effectiever is om jongeren door andere jongeren te laten benaderen. Het contact tussen jongeren onderling lijkt belangrijk te zijn voor bijvoorbeeld het promoten of onder de aandacht brengen van onderwerpen die met politiek te maken hebben. Zo bleek het voorbeeld om jongeren op posters in de stad af te beelden goed te werken om het gesprek tussen jongeren op gang te brengen.

De focus leggen op het netwerk van de jongere en een jongere bijvoorbeeld via sociale media content te laten delen, zoals teksten, afbeeldingen, evenementen en muziek, lijkt effectief te zijn.

Behoeften

In meerdere interviews kwam terug dat het belangrijk is om qua communicatie en initiatieven aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren. Als men onderzoekt wat jongeren motiveert, interesseert en beweegt, kan de manier van communicatie hierop worden aangepast om hen zo beter te bereiken. Zo benoemde Frank Speel dat het van belang is om aan te sluiten bij de behoeften, waarden en normen van de regio of de gemeente waar een initiatief wordt georganiseerd, omdat dit bepalend kan zijn voor de manier waarop het initiatief door de inwoners en betrokkenen wordt ontvangen en gedragen.

Ook de participatiepiramide van Bureau Coen is relevant. Volgens dat model zal jongerenparticipatie het succesvolst zijn wanneer je begint met een laagdrempelige vraag. Vervolgens kun je, bij herhaling, steeds een beetje meer vragen, zodat de jongere steeds actiever wordt.

Ervaringen

Als aanvulling op de hierboven genoemde aanbevelingen zouden initiatiefnemers samen ervaringen en tips kunnen uitwisselen. Bij het initiatief van MijnStemTelt kwamen de zes verschillende gemeenten wekelijks bij elkaar om hun ervaringen en tips met elkaar te delen. Vanuit deze ervaringen

en tips kunnen initiatiefnemers elkaar ondersteunen en mogelijk samen meer jongeren betrekken bij de lokale en regionale politiek. Lokale politieke partijen zouden onderling, binnen de eigen gemeente of in de regio, hetzelfde kunnen doen.

4. Communiceren

Wat veel terugkwam in de interviews is dat jongeren niet op een juiste manier benaderd worden en dat er niet op een juiste manier met ze wordt gecommuniceerd. Als dat niet goed verloopt, kunnen jongeren hun interesse verliezen en afzien van participatie. Uit de geanalyseerde casussen volgen daarom trent de volgende aanbevelingen:

Het juiste moment en het belang van de eerste indruk.

Het benaderen van jongeren en de communicatie daaromheen zijn heel belangrijk om jongeren te kunnen betrekken bij de politiek. De eerste indruk is belangrijk, omdat dit de jongeren moet overtuigen om bijvoorbeeld actief te worden in de politiek of om deel te nemen met een initiatief.

Daarnaast is het belangrijk dat jongeren op het juiste moment worden aangesproken. Jongeren hebben over het algemeen een vrij druk leven. Zoals gezegd, als een politieke partij bijvoorbeeld wat wil doen met studenten, moeten ze dit niet in onderwijsdrukke weken organiseren.

Een voorkeur voor een-op-een contact tussen jongeren zelf. Uit de interviews kwam naar voren dat jongeren een-op-een contact met een andere jongere waarderen. Als jongeren worden aangesproken door andere jongeren over een bepaald initiatief of onderwerp, zijn ze sneller geïnteresseerd. Tevens weten jongeren zelf wat er speelt binnen hun eigen doelgroep en weten ze ook beter hoe er met ze moet worden gecommuni-

ceerd. Het beste is dan nog om de straat op te gaan en jongeren daar aan te spreken en met ze het gesprek aan te gaan. Dit kan bijvoorbeeld door naar winkelstraten in het centrum van een stad/dorp te gaan of jongerencentra op te zoeken en daar jongeren benaderen.

Een aansprekend onderwerp

Het is belangrijk jongeren te benaderen over een onderwerp dat concreet is en hen aanspreekt. Denk bijvoorbeeld aan de discussie over het stikstofbeleid. Dit was voor veel jongeren een externe prikkel om intrinsiek gemotiveerd te raken en bijvoorbeeld te gaan demonstreren. Jongeren kunnen dus gemotiveerd raken door het over concrete onderwerpen met ze te hebben.

Heb het bijvoorbeeld met ze over een bepaalde hangplek of over hoeveel bushaltes er in hun wijk staan. Zorg er kortom voor dat je grofweg weet wat die specifieke groep jongeren aanspreekt of aan kan spreken. Zo kan er met een groep studenten (in eerste instantie) gesproken worden over hun studieschuld en met een groep jonge boeren over het stikstofbeleid.

Een goede balans tussen een formele en informele benadering

Het is belangrijk jongeren op de juiste manier te vragen mee te doen. Het gebeurt nog te vaak dat er een brief of e-mail naar jongeren wordt gestuurd, terwijl jongeren tegenwoordig veel meer doen met sociale media als WhatsApp. Er moet een goede balans worden gevonden tussen informaliteit en formaliteit. Het moet niet te formeel worden, zoals met het sturen van formele brieven. Daarentegen moet het niet te informeel worden. Daardoor kunnen jongeren het idee krijgen dat ze niet serieus genomen worden.

Niet vergeten: terugkoppelen

Het is raadzaam dat na een initiatief of gesprek met jongeren over bijvoorbeeld beleid er een terugkoppeling wordt gegeven. Als jongeren hun ideeën delen en vertellen waar zij bijvoorbeeld tegenaan lopen, moeten de initiatiefnemers, bijvoorbeeld de gemeente of een politieke partij, duidelijk laten blijken dat ze ook echt wat doen met wat de jongeren hen verteld hebben. Als jongeren zien dat er ook echt wat gedaan wordt met hun inbreng, zullen ze sneller bereid zijn het gesprek opnieuw aan te gaan.

5. Samenvattend

De drempels voor jongeren om betrokken te raken bij de lokale en/of regionale politiek hebben veelal te maken met het meteen veel vragen van een jongere. Om die reden moeten de volgende zaken worden vermeden: het individueel benaderen van jongeren (beter is het om dat te doen in een 'veilig' groepsverband), een zeer inhoudelijke benadering, benaderen op een externe locatie en een langdurig programma.

Door van een jongere te vragen om op veel punten buiten zijn of haar comfortzone te stappen, wordt eigenlijk gevraagd om over een set aan drempels heen te stappen. Dat moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Wanneer je een jongere betrokken wilt laten raken, is het van belang om de omstandigheden zodanig in te richten, dat over zo min mogelijk drempels hoeft te worden gestapt. Wanneer een jongere betrokken raakt, kun je de participatie vervolgens stapsgewijs verhogen. Dat vergt echter wel geduld, inlevingsvermogen en een plan van aanpak.

Kort samengevat, zijn de belangrijkste belemmeringen voor jongeren als volgt:

- Beperkte tijd en middelen
- Het – veelal stoffige – imago van de politiek
- Lage verwachtingen vanuit jongeren
- Overige praktische drempels, zoals reiskosten of onduidelijke praktische informatie

Naast de belemmeringen voor jongeren om betrokken te zijn bij de lokale en/of regionale politiek, speelt de aan- of afwezigheid van de innerlijke motivatie van jongeren om betrokken te raken een rol.

Naast dat het waardevol kan zijn voor initiatiefnemers om onderling ervaringen uit te wisselen, is het raadzaam om de kenmerken van succesvolle initiatieven in acht te houden:

- Laagdrempelig
- Zichtbaar
- Voor jongeren door jongeren
- Passend bij de behoeften en interesses van jongeren
- Aantrekkelijke uitstraling

Ten slotte is het belangrijk dat er goed wordt nagedacht over hoe en waarover men jongeren benadert en op welke manier er wordt gecommuniceerd. Concrete aanbevelingen op het gebied van benadering en communicatie van jongeren zijn:

- Kies het juiste moment om jongeren te benaderen
- Zorg voor een goede eerste indruk
- Laat jongeren aangesproken worden door andere jongeren
- Kies een concreet onderwerp dat jongeren aanspreekt
- Vind in de benadering en communicatie een juiste balans in formaliteit en informaliteit
- Vergeet het belang van het geven van een terugkoppeling niet, zodat jongeren weten dat er iets met hun input wordt gedaan

Titel

"Van drempel naar daad"

Jongeren en de lokale en regionale politiek

Nummer 14

Aanvrager

Onafhankelijke lokale partijen via hun provinciaal platform

Onderzoeksvraag

Wat kunnen lokale partijen doen om jongeren aan zich te binden? Zijn er goede en hoe zijn die te vertalen naar handvatten voor lokale politieke partijen?

Onderzoeksbureau

Tilburg University; Sem Huisman, Matt Kanters, Naomi Kuipers, Julien van Ostaaijen

Publicatie

December 2022

Lokale partijen de grootste!

Een van de twee onderzoeken die in 2022 niet tot een uitgave in de WB Boekenreeks hebben geleid was het onderzoek naar het aantal onafhankelijke raadszetels en wethouders.

Hetzelfde onderzoek is vier jaar geleden, na de toenmalige verkiezingen ook uitgevoerd. Langzaam maar zeker ontstaat er dus een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de onafhankelijke politiek in Nederland.

Het onderzoek is uitgevoerd door Suzanne Copini, een onafhankelijk onderzoekster, die ook werkzaamheden verricht voor het Kennispunt lokale politieke partijen.

De cijfers zijn in augustus 2022 met de achterban gedeeld. Inmiddels zijn alle raden geïnstalleerd en alle colleges gevormd. Maar ook zijn de eerste raadsleden al van partij gewisseld of gestopt. Ook de eerste wethouders zijn al gewisseld. De onderstaande cijfers geven dus heel duidelijk de trend aan, maar de getallen kunnen vrijwel dagelijks wisselen, als ware het een beurs.

Opgemerkt dient te worden dat de herindelingen die in de loop van 2022 hun beslag hebben gekregen (o.a. Zeeland - Voorne aan Zee) nog niet konden worden verwerkt in de cijfers.

Lokaal

Ruim zeven maanden na de raadsverkiezingen zijn de meeste colleges van B&W gevormd. Lokale partijen bezetten verreweg de meeste wethoudersposten. Uit de analyse blijkt dat met 523 wethouders de lokale partijen (gezamenlijk) het grootste aandeel heeft.

Met 523 wethouders hebben de lokale partijen (gezamenlijk) het grootste aandeel bij de invulling van de wethoudersposten. Onder de landelijke partijen zijn CDA (212), VVD (193), PvdA (110) en D66 (107) de partijen die veel wethouders leveren. In 51 gevallen zijn wethouders voorgedragen door een partij-

combinatie en acht wethouders zijn partijloos. Van de momenteel 1.410 wethoudersposten wordt 29 procent bezet door vrouwen. Vergeleken met de vorige collegeperiode, is dat een toename met vier procent. Veruit de meeste colleges zijn gemengd (minimaal één man en één vrouw) en colleges die louter bestaan uit vrouwelijke wethouders hebben het kleinste aandeel.

Uit het onderzoek blijkt ook dat ruim de helft van de zittende wethouders niet terugkeert. Wat opvalt is dat het percentage mannen dat doorgaat als wethouder hoger ligt dan het percentage bij hun vrouwelijke collega's: 41 om 48 procent. Dit betekent dat er relatief meer vrouwen nieuw zijn dan mannen, respectievelijk 59 en 52 procent.

Raadsleden

De cijfers van raadsleden laten een vergelijkbaar beeld zien. Bij de vorige verkiezingen van de gemeenteraden behaalden de onafhankelijke partijen in totaal 3104 zetels. Dat betekent een percentage van 28,65% van de stemmen.

Dit jaar zijn de cijfers verder verbeterd. Nu behaalde de lokale partijen gezamenlijk 3.349 zetels wat neerkomt op 35,75% van de stemmen.

Uitslagen gemeenteraadsverkiezingen

	2018	2020
Onafhankelijke partijen	28,65%	35,75%
VVD	13,50	11,66%
CDA	13,41%	11,62%

Titel

Onderzoek overzicht onafhankelijke stemmen gemeenteraadsverkiezingen 2022

Aanvrager

Bestuur WB OPNL

Onderzoeksvraag

Hoe hebben de lokale partijen gescoord bij de gemeenteraadsverkiezingen?

Onderzoeksbureau

Onafhankelijk onderzoekster
Suzanne Copini

Publicatie

Mailbericht in augustus 2022

De rol van de provincie

Het tweede onderzoek werd uitgevoerd in het laatste kwartaal van 2022. Het bestuur van het Wetenschappelijk Bureau heeft aan Kieskompas opdracht gegeven om in begrijpelijke taal een deskresearch te doen naar de taken en rollen van de provincie. Daarbij werd ook specifiek gevraagd om aan te geven of de provincie enige rol speelt in de onderwerpen 'asielzoekers en statushouders', 'stikstof', 'woningbouw' en 'betaalbaarheid van leven'.

Het onderzoek is in handen van Kieskompas gegeven omdat zij in staat zijn om de gevraagde informatie snel en inzichtelijk te presenteren.

Dit onderzoek heeft uiteindelijk twee producten opgeleverd. Op de eerste plaats een brochure van 12 pagina's A4 met alle relevante informatie, bestemd voor de kandidaat Statenleden van de platformleden. Daarnaast een populaire samenvatting op A4, bedoeld om tijdens de campagne uit te delen aan kiezers. Deze kunnen dan in een oogopslag zien waar de provincie wel over gaat en waarover niet. Dit kan veel onnodige discussie, bijvoorbeeld over asielzoekers of het stikstofdossier, voorkomen.

Over het onderzoek

Op woensdag 15 maart 2023 zijn de Provinciale Statenverkiezingen. De oudste bestuurslaag van Nederland heeft de afgelopen jaren geen makkelijke positie gekend. De provincie is het middenbestuur van Nederland. Ze mogen dan ook over veel zaken meepraten, maar waar hun verantwoordelijkheid precies begint en ophoudt is voor velen onduidelijk.

Voor Onafhankelijke Politiek Nederland heeft Kieskompas onderzoek gedaan naar deze bestuurslaag. Dit onderzoek legt uit wat de rol van de provincie is en hoe de provincie zich verhoudt tot het Rijk, de gemeenten en andere bestuursorganen binnen en buiten Nederland. Dit wordt gedaan door een overzicht te geven van wat de provincie precies is, wat het mag, kan, moet en met wie het allemaal te maken heeft.

Hierin wordt de wettelijke positie van de provincie besproken en ook de taakverdeling die daaruit volgt.

Daarnaast worden verschillende thema's uitgewerkt die in de komende verkiezingen een grote rol gaan spelen en waar de provincie een belangrijke rol te vervullen heeft.

Provincie

Nederland bestaat uit twaalf provincies met een eigen gekozen provinciebestuur. Elke provincie heeft een eigen bestuur bestaande uit 39 tot 51 leden, met in totaal 570 leden over heel Nederland. Dit zijn de leden van de Provinciale Staten, oftewel PS. Elke provincie heeft een eigen aantal leden van PS, in verhouding naar de grootte (aantal inwoners) van de provincie.

Statenleden vertegenwoordigen de inwoners van de desbetreffende provincie en bepalen in grote lijnen het beleid.

Dit beleid wordt uitgevoerd door de Gedeputeerde Staten van hun provincie, oftewel GS. De leden van GS hebben elk een eigen portefeuille. GS bestaat naast de gedeputeerden uit de Commissaris van de Koning.

Eerste Kamer

Tijdens de Provinciale Statenverkiezingen worden er in Nederland niet alleen nieuwe provinciebesturen gekozen, maar ook wordt indirect bepaald wie plaats mogen nemen in de Eerste Kamer. Via getrapte verkiezingen heeft de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen invloed op de Eerste Kamer.

Vanuit de Provinciale Statenverkiezingen worden er in totaal 570 leden voor de Provinciale Staten gekozen, verdeeld over de twaalf provincies. Zij kiezen dan in verhouding naar grootte van hun provincie in totaal 75 leden voor de Eerste Kamer, dit gebeurt binnen drie maanden na de Provinciale Statenverkiezingen.

Deze verhouding houdt in dat de stem van een statenlid uit een grotere provincie als Zuid-Holland zwaarder weegt dan de stem van een statenlid uit een kleinere provincie, wel mogen dus alle 570 statenleden stemmen.

Gemeenten en Rijk

Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat, dit betekent dat de bevoegdheden binnen Nederland verdeeld zijn over drie verschillende bestuurslagen, het Rijk, de provincies en de gemeenten.

Waar de provincies van oudsher een prominente en onafhankelijke rol hadden in de Nederlandse bestuursstructuur is deze de laatste jaren aan het veranderen en deels aan het verdwijnen. De meeste bevoegdheden liggen bij de grotere bestuurslaag, het Rijk, of de kleinere bestuurslaag, de gemeente.

De provincie heeft een aantal kerntaken, maar dus ook relatief veel vrijheid in de zaken die ze oppakt. Deze vrijheid wordt ook wel een open huishouding genoemd.

IPO, HNP en Europa

Naast de twee bekende medeoverheden, gemeente en Rijk, heeft de provincie ook met andere belangrijke spelers te maken, waaronder de waterschappen en Europa. Binnen Nederland is er een samenwerkingsverband tussen alle provincies, genaamd het IPO, het Interprovinciaal Overleg.

Provinciale taken

De kerntaken van de provincie

De kerntaken van de provincie zijn in tegenstelling tot die van gemeenten en het Rijk minder duidelijk te definiëren. Het IPO, de Rijksoverheid, de literatuur en de verschillende provincies geven elk andere taken aan als hoofd en kerntaken.

Naast deze vaste taken is het zo dat de provincie een relatieve vrijheid kent, de zogenaamde open huishouding.

Ruimtelijke ordening

Is geregeld in de Wet ruimtelijke ordening, de Wro. Hierin stelt de provincie vast waar (en waar niet) mag worden gebouwd en wat voor bestemming daarbij geldt. Denk daarbij aan de uitbreiding van dorpen en steden, maar ook het bouwen van bedrijventerreinen. Elke provincie is verplicht om minimaal één structuurvisie op te stellen. Deze heeft vaak een lange looptijd, de meeste huidige visies lopen tot 2030 of 2050. Hierin wordt duidelijk gemaakt hoe de ruimtelijke ordening er in die regio uit zal zien, de structuurvisie geeft een algemeen beeld van de ruimtelijke ordening.

Naast de structuurvisies zijn er verschillende wetten waar rekening mee moet worden gehouden: de relevante delen van de natuurvisies, de verkeers- en vervoersplannen, de delen van de provinciale waterplannen en de milieubeleidsplannen. Omdat er op dit moment dus niet alleen met de structuurvisie maar ook met al deze andere plannen en wetten, 26 in totaal, rekening moet worden gehouden is er in 2015 een wet aangenomen door de Tweede Kamer om dit te vereenvoudigen. Dit wordt de Omgevingswet, hierin moeten alle regelingen en wetten samengevoegd en op elkaar afgestemd. Deze wet is echter nog steeds niet ingevoerd omdat er praktische problemen zijn opgetreden met onder andere ICT en vertraging door de corona-uitbraak. Voor nu staat de invoering van de wet gepland op 1 juli 2023.

Mobiliteit en infrastructuur

De provincie beslist waar (spoor)wegen, fietspaden, bruggen, industriegebieden, agrarische gebieden, natuurgebieden en recreatiegebieden komen en zorgt ervoor dat deze worden

aangelegd en onderhouden. Net als bij de ruimtelijke ordening houden de gemeenten rekening met deze visie bij het maken van hun eigen bestemmingsplannen.

Ook hoort hierbij dat de provincie het overzicht houdt op het openbaar (streek) vervoer, dit heeft namelijk ook te maken met bereikbaarheid. Openbaar vervoer wordt via aanbestedingen door de provincie geregeld. De provincie bepaalt waar er vervoer moet zijn, maar besteedt dit uit aan een vervoersorganisaties.

Milieu, toezicht en handhaving

De provincie zorgt voor schoon zwemwater en voor veilige routes voor vrachtwagens met gevaarlijke stoffen. Dit beide valt onder de nationale milieuwetgeving. De provincie controleert de naleving van de milieuwetgeving voor water, lucht en bodem. Hierbij hoort ook dat de provincie zich inzet tegen bodemverontreiniging. Een van de oplossingen hiervoor is bijvoorbeeld bodemsanering.

Natuur en energie

De provincie is ook verantwoordelijk voor de natuur, biodiversiteit, in de betreffende provincie. Dit houdt in dat ze zich inzet om bestaande natuurgebieden te behouden en te onderhouden, maar ook verantwoordelijk is voor het aanleggen van nieuwe natuur. Deze gebieden zijn zowel de Natura 2000 gebieden, maar ook “reguliere” natuurgebieden.

Provincies zijn ook verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van windmolenparken en zonneweides. Daarnaast dragen de provincies via hun eigen beleid actief bij aan het versnellen van de energietransitie met subsidies en regelingen.

Waterschappen

De provincie houdt toezicht op de waterschappen. Dit houdt in dat de waterschappen verplicht zijn informatie te verstrekken aan de provincie. In uitzonderlijke gevallen geeft de provincie (GS) ook aanwijzingen over hoe het waterschap moet handelen. De waterschappen worden zowel eerder in het stuk als in de appendix uitgebreider behandeld.

Kwaliteit openbaar bestuur

Bij deze taak ligt ook een grote verantwoordelijkheid bij de Commissaris van de Koning, hij is verantwoordelijk voor de kwaliteit openbaar bestuur. De provincie houdt toezicht op de gemeenten binnen haar grenzen. Dit toezicht is financieel en bestuurlijk. De provincie houdt alleen toezicht op de gebieden waarop zij zelf ook het bestuur doet. Dit wil zeggen dat alleen op de bovenstaande taken toezicht wordt gehouden van de provincie op de gemeente, en dus niet op bijvoorbeeld sociale taken waar de provincie geen zeggenschap over heeft. Ook kan een provincie haar gemeenten aansturen tot fuseren.

Een fusie kan van onderop starten, dus vanuit de gemeente. Maar wanneer een provincie het noodzakelijk acht door de regionale ontwikkelingen of doordat het bestuur in een bepaalde gemeente zo verzwakt is, kan een provincie hierin de eerste stap zetten.

Open huishouding

Zoals eerder genoemd heeft de provincie een zogeheten open huishouding. Dit betekent dat de provincie dus een relatieve vrijheid heeft om zich met een maatschappelijk thema bezig te gaan houden. Dit heeft voor- en nadelen.

Aan de éne kant geeft het de (rijkere) provincies de ruimte om zich extra in te zetten voor zaken die ze belangrijk achten voor hun inwoners. Denk aan het ondersteunen van de culturele evenementen of investeringen in de regionale economie.

Aan de andere kant kan dit onduidelijkheid geven, zowel bij politici als burgers, over wie waarvoor verantwoordelijk is. Een bekende uitspraak ‘Als iedereen verantwoordelijk is voor alles, is niemand verantwoordelijk’ kan hierdoor van toepassing zijn.

In hoeverre een provincie gebruik maakt van de open huishouding is in grote mate afhankelijk van hun eigen portemonnee. Dit kan dus ook tot grote verschillen tussen provincies leiden.

Provinciale Statenverkiezingen

Onderstaande thema's zijn relevant voor alle provincies en komen in verschillende onderzoeken terug als dé thema's waar Nederland vindt dat de politiek zich mee bezig moet houden. Deze onderwerpen zullen ook bij de komende verkiezingen in alle provincies een grote rol gaan spelen.

Per onderwerp zal duidelijk worden gemaakt wat de rol van de provincie precies is.

Asielzoekers en statushouders

Een voorbeeld van de verhouding tussen Rijk, provincie en gemeenten is de opvang van asielzoekers en statushouders. Voor asielzoekers geldt bijvoorbeeld dat het Rijk bepaalt hoeveel asielzoekers een gemeente moet opvangen. De uiteindelijke uitvoering ligt dus bij de gemeente, maar de provincie kan wel een ondersteunende rol op zich nemen.

Bij statushouders liggen de verhoudingen echter anders. Daar bepaalt het Rijk hoeveel statushouders elke gemeente moet opvangen, maar is de provincie verantwoordelijk om ervoor te zorgen dat de gemeenten dit ook echt doen nu. Hier kan de provincie dan ook, wanneer dit niet goed gaat, ingrijpen.

Stikstof

Een groot onderwerp bij de aankomende Provinciale Staten-verkiezingen zal het stikstofvraagstuk zijn. Het Programma Aanpak Stikstof (PAS) uit 2015 werd in 2019 door de Raad van State in strijd met de Europese wetgeving veroordeeld. Deze uitspraak maakte dat veel bedrijven ineens illegaal waren en de vergunningen niet meer verleend konden worden. Nederland werd op deze manier wettelijk verplicht om de stikstofuitstoot rond natuurgebieden te beperken.

De stikstofuitstoot moet worden verminderd in de Natura 2000 gebieden, hiervan heeft Nederland er 162. Dit zijn gebieden die volgens Europese richtlijnen zijn bestempeld als beschermd en vormen samen een netwerk van biodiversiteit.

Het vaststellen van deze Natura 2000 gebieden en de mate waarin de uitstoot van stikstof moet worden verminderd om deze gebieden te beschermen is echter niet onomstreden.

Zo trekken verschillende partijen/stakeholders de meetmethodes in twijfel en stellen vragen bij de percentages waarmee de stikstofuitstoot omlaag moet. Het is dus mogelijk dat in de loop van de tijd veranderingen in de plannen komen.

Toch wordt er al gewerkt aan het verlagen van de stikstofuitstoot in Nederland door middel van de stikstofwetgeving.

In de stikstofwetgeving zijn drie jaartallen en percentages vastgelegd. In 2025 moet van de gevoelige Natura 2000 gebieden 40% weer een gezond stikstofniveau hebben. In 2030 moet dit 50% zijn en in 2035 74%.

Wel geeft het IPO ook aan dat de provincies wat betreft uitkopen wellicht niet op één lijn kunnen zitten met de ideeën over uitkoop en dat die provincies daarover het gesprek met het Rijk aan zullen gaan.

Er is voor de provincie dus op dit moment veel te doen op het gebied van stikstof. Om de gestelde doelen, die na het rapport van Remkes waarschijnlijk blijven staan, te halen zal de provincie meteen aan de slag moeten en kan het niet wachten op het Rijk.

Woningbouw

Een ander belangrijk thema bij de aankomende verkiezingen is de woningbouw. Nederland heeft op dit moment al een behoorlijk tekort aan woningen. Doordat de stikstofuitstoot moet worden verminderd loopt de woningbouw ook vertraging op omdat hier stikstof bij vrij komt. Dit tezamen maakt dat woningbouw, en dan specifiek de bouw van betaalbare woningen, een van de allergrootste opgaves is waar Nederland en de Nederlandse provincies voor staan.

Belangrijke vraagstukken op dit gebied zijn: waar er wel en niet mag worden gebouwd, dit conflicteert soms met de natuuragenda van de provincie. Welk type woningen er wordt gebouwd en of de provincie hier over gaat. Of dat dit een taak is voor gemeenten en hoeveel en waar er recreatiewoningen mogen worden gebouwd en weer wie hier over gaat.

De provincie heeft naast de regiefunctie op woningbouw ook de taak om de natuur te beschermen. Omdat de ruimte in Nederland schaars is komt het voor dat gemeenten in een gebied willen bouwen die door de provincie wordt aangemerkt als een groen-of natuurgebied. De provincie houdt de plannen dan dus tegen. Net als met de meeste taken van de provincie kan het Rijk deze ook naar zich toe trekken. Dit gebeurt nu tijdens de huidige woningcrisis.

Het ingrijpen van het Rijk betekent niet dat de provincies niet al eerder actief bezig waren met het realiseren van meer en betaalbare woningen. Dit is weer een voorbeeld van de open huishouding, wanneer de wil en de mogelijkheden er zijn om bij te dragen kan een provincie dit doen.

De woningnood is nu echter op een punt gekomen dat het Rijk zich genoodzaakt zag om landelijk in te grijpen. Veel provincies hebben een eigen bouwagenda waarin al eerder plannen zijn gemaakt en waarin dus al actief wordt gewerkt aan het vergroten van het woningaanbod.

Betaalbaarheid van het leven

De betaalbaarheid van het leven is iets wat iedereen in de samenleving aangaat. Niet alleen de oorlog in Oekraïne heeft hier invloed op, ook hiervoor kwamen mensen steeds moeilijker rond en werd de rol van de overheid steeds belangrijker.

De ondersteuning hierin is niet van nature een rol die bij de provincie ligt. Wel proberen veel provincies waar zij kunnen de inwoners te ondersteunen. Dit kan bijvoorbeeld zijn door het onderhouden van bibliotheken en andere functionaliteiten in kleinere kernen.

Ook sportfaciliteiten en het goedkoop of gratis aanbieden van openbaar vervoer zijn diensten die provincies soms aanbieden om het leven van de inwoners betaalbaar te houden.

Deze investeringen zijn ook een goed voorbeeld van de open huishouding; het behoort niet tot de kerntaken van de provincie, maar het mag en is voor sommige provincies financieel mogelijk.

Titel

Onderzoek De rol van de provincie

Aanvrager

Bestuur WB OPNL

Onderzoeksvraag

Wat zijn de taken en de rollen van de provincie?

Onderzoeksbureau

Kieskompas

Publicatie

Brochure en leaflet oktober 2022

Kieskompas.nl

**ONAFHANKELIJKE
POLITIEK NEDERLAND**

de Kracht van de Regio

POLITIEKE VRAAG + WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK =

BOEKENREEKS
WETENSCHAPPELIJK BUREAU

WWW.OPNL.NL

**ONAFHANKELIJKE
POLITIEK NEDERLAND**

de Kracht van de Regio

De volgende Provinciale Politieke Partijen zijn aangesloten bij het OPNL platform
en bieden een platform voor onafhankelijke politiek in de eigen provincie.

